

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Dávid Lóránt, a KRF Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Turizmus és Területfejlesztési Tanszék főiskolai tanára, tanszékvezető, Gyöngyös

Fodor Mónika, a BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar Marketing Intézet adjunktusa, Budapest

Gyenge Balázs, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Marketing Intézet egyetemi adjunktusa, Gödöllő

Hajduné Borsos Adrienne, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Oktatásszervezési és Minőségbiztosítási Hivatal ügyvivő-szakértője, Debrecen

Harangi-Rákos Mónika, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Gazdaságpolitikai Intézet PhD hallgatója, Debrecen

Horváth Ágnes, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Marketing Intézet egyetemi docense, Gödöllő

Kassai Zsuzsanna, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet tanszéki mérnöke, Gödöllő

Lehota József, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Marketing Intézet egyetemi tanára, intézeti igazgató, Gödöllő

Lehota Zsuzsanna, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Vállalatgazdasági és Szervezési Intézet egyetemi tanársegéde, Gödöllő

Mészáros Sándor, c. egyetemi tanár, Budapest

Mihók Zsolt, az Agrárgazdasági Kutató Intézet intézeti titkára, Budapest

Panyor Ágota, az SZTE Mérnöki Kar Ökonómiai és Vidékfejlesztési Intézet egyetemi adjunktusa, Szeged

Pogány Éva, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Gazdaságtudományi Intézet PhD hallgatója, Mosonmagyaróvár

Ritter Krisztián, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet egyetemi docense, Gödöllő

Sebessy Zsanett, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Gazdaságtudományi Intézet PhD hallgatója, Mosonmagyaróvár

Szabó Gábor, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Gazdaságpolitikai Intézet professor emeritusa, Debrecen

Szabó Szilárd, a DE Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék egyetemi adjunktusa, Debrecen

Szabó Zoltán, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Marketing Intézet egyetemi docense, Gödöllő

Teschner Gergely, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Gazdaságtudományi Intézet PhD hallgatója, Mosonmagyaróvár

Török Áron, a BCE Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék PhD hallgatója, Budapest

Troján Szabolcs, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Gazdaságtudományi Intézet intézeti mérnöke, Mosonmagyaróvár

Varga Eszter, az AKI Vidékpolitikai Osztály tudományos munkatársa, Budapest

Varga Zsuzsanna, az ELTE Bölcsészettudományi Kar Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék egyetemi docense, Budapest

Vasvári Mária, a DE Természettudományi és Technológiai Kar Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék PhD hallgatója, Debrecen

gazdálkodás

AGRÁRÖKONÓMIAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT
SCIENTIFIC JOURNAL ON AGRICULTURAL ECONOMICS

A TARTALOMBÓL

Helyi vidékfejlesztési programok

Civil szervezetek a vidékfejlesztésben

Mezőgazdasági szervezetek gazdálkodása 2002–2009 között

Integrált növényvédelem és gyümölcs-termelés elterjesztésére ható tényezők

Tejtermelés költségei és bevételei a Nyugat-Dunántúlon

A területhasználat változásai a Tiszántónál

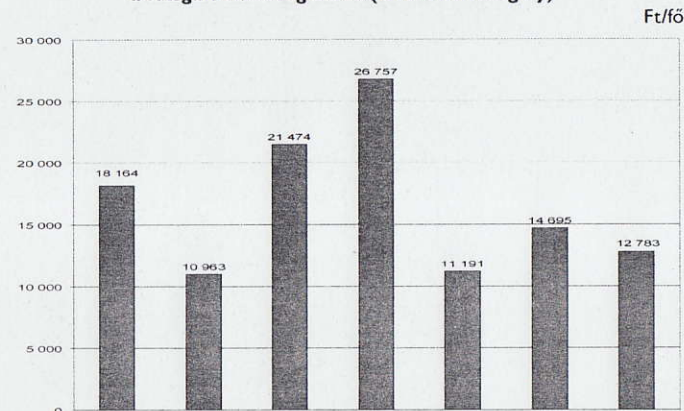
Spanyolul tanul a magyar mangalica!

Az Agrárgazdasági Kutató Intézet a vidék szolgálatában

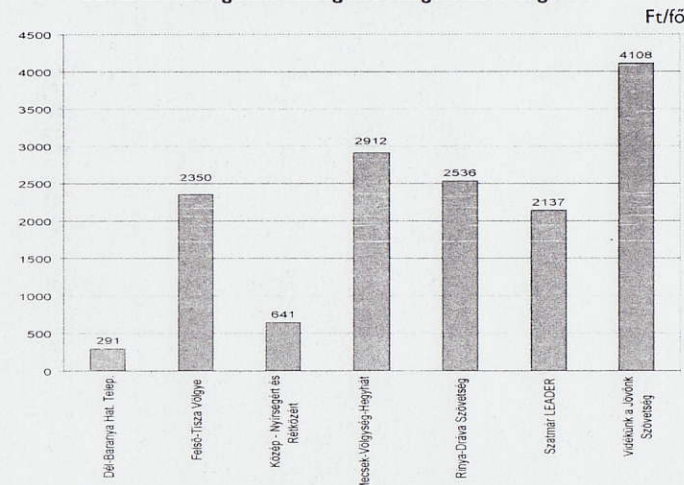
Emlékezés Mádl Ferencre

www.gazdalkodas.hu

Az egy főre jutó támogatási összegek a vizsgált kistérségekben (ÚMVP III. tengely)

A lakosság számával standardizált egy főre jutó LEADER támogatási összegek a vizsgált kistérségekben

Forrás: Kassai – Ritter tanulmánya, LEADER egyesületek adatai alapján, 2011

A gazdálkodás

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA

SZÉKELY CSABA a Szerkesztőbizottság elnöke egyetemi tanár, dékán, Sopron	CSETE LÁSZLÓ főszerkesztő, c. egyetemi tanár, Budapest
TAKÁCSNÉ GYÖRGY KATALIN főszerkesztő-helyettes egyetemi docens, Gödöllő	KISS JUDIT kutatói igazgató, Budapest
BUZÁS GYULA ny. egyetemi tanár, Keszthely	MAGDA SÁNDOR egyetemi tanár, rektor, Gyöngyös
FEHÉR ALAJOS egyetemi magántanár, Kompolt	MARKOVSKY GYÖRGY vezérigazgató, c. egyetemi docens, Veszprém
FORGÁCS CSABA egyetemi tanár, Budapest	NEMESSÁLYI ZSOLT egyetemi tanár, Debrecen
HELGERTNÉ SZABÓ ILONA egyetemi docens, Gyöngyös	TENK ANTAL professor emeritus, Mosonmagyaróvár
KAPRONCZAI ISTVÁN megbízott főigazgató, Budapest	UDOVECZ GÁBOR tudományos tanácsadó, Budapest

JUNIOR BIZOTTSÁGA

SZABÓ BERNADETT egyetemi adjunktus, Debrecen	SZÉLES ZSUSZANNA egyetemi docens, Gödöllő
VINCZE JUDIT egyetemi tanársegéd, Mosonmagyaróvár	

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓ TESTÜLETE

CSÁKI CSABA egyetemi tanár, akadémikus, Budapest	SOLYMOS REZSŐ akadémikus MTA Agrártudományok Osztálya, Budapest
CSIKAI MIKLÓS elnök-vezérigazgató, Szentes	SZERDAHELYI PÉTER tiszteltelnök, c. egyetemi docens, Budapest
KOZMA ANDRÁS professor emeritus, Debrecen	SZÉLES GYULA professor emeritus, Kaposvár
ROMÁNY PÁL tiszteltelnök, professor emeritus, Budapest	SZÚCS ISTVÁN egyetemi tanár, intézetigazgató, Gödöllő

TARTALOM

TANULMÁNY

<i>Kassai Zsuzsanna – Ritter Krisztián: Helyi vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben</i>	337
<i>Varga Eszter: Civil szervezetek szerepe a vidékfejlesztésben</i>	347
<i>Harangi-Rákos Mónika – Szabó Gábor: A mezőgazdasági szervezetek gazdálkodásának vizsgálata a 2002–2009 közötti időszakban</i>	358
<i>Lehota József – Szabó Zoltán – Lehota Zsuzsanna: Az integrált növényvédelem és gyümölcsstermelés magyarországi bevezetésére, valamint elterjesztésére ható gazdasági tényezők</i>	367
<i>Pogány Éva – Sebesy Zsanett – Teschner Gergely – Troján Szabolcs: A tejtermelés költségei és bevételei a nyugat-dunántúli társas vállalkozásokban</i>	378
<i>Panyor Ágota: Gyógynövény-fogyasztási szokások vizsgálata</i>	387
<i>Vasvári Mária – Dávid Lóránt – Szabó Szilárd: A területhasználat néhány változása és következményei a Tisza-tónál</i>	395

SZEMLE

<i>Mihók Zsolt: A vidéket szolgáló Agrárgazdasági Kutató Intézet</i>	407
<i>Mészáros Sándor: Szabó G. Gábor: Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban</i>	409
<i>Török Áron: Spanyolul tanul a magyar mangalica!</i>	412
<i>Hajduné Borsos Adrienne: Innováció a javából: a dohányzásról leszoktató cigaretta</i>	421
<i>Fodor Mónika – Gyenge Balázs – Horváth Ágnes: A munkahelyi étkezés hazai fogyasztói piacának vizsgálata</i>	427

KRÓNIKA

<i>Varga Zsuzsanna: Emlékezés Mádl Ferencre</i>	435
<i>A régiók neveinek helyes írásmódjáról</i>	366
<i>Tudnivalók a gazdálkodásban megjelentetésre készülő kéziratokról</i>	386
<i>Telefonszám-változás!</i>	426
<i>Summary</i>	438
<i>Contents</i>	443

jük a kormányzati (és a vállalati) szférától való elkülönülést, a válasz egyértelmű: az egyesületi forma ellenére az akciócsoportok nem tekinthetők valódi, klasszikus értelemben vett civileknek. Még akkor sem, ha az előírások biztosítani igyekeznek a különböző szektorok képviselési arányának egyensúlyát a döntéshozatal szintjén. Ahogy a LEADER-megközelítésről szóló uniós jogszabály is tartalmazza,²⁷ az akciócsoportok a helyi köz- és magánszférára partnerségei. Viszont ha a fenti logikától eltérően a tagok szektorbeli hovatartozásának figyelembevételétől eltekintünk és az alulról jövő kezdeményezést (ön-szerveződést), valamint a társadalmi értékek

mentén való tevékenységet tekintjük a civilség elsődleges kritériumainak, árnyaltabb képet kapunk, amelyben az akciócsoportok akár civil szerveződéseként is funkcionálhatnak. Említést érdemel, hogy a nemzetközi szakirodalomban (a fejlődő országokra vonatkozó részében) találkozhatunk olyan elnevezéssel (pl. NGO: non-governmental development organization, azaz nem kormányzati fejlesztési szervezet), amely külön is utalva a szervezet fő céljára, a fejlesztésre, megkülönbözteti a többi civil szervezettől. Az akciócsoportok civil szférán belül elfoglalt egyedi pozíciója miatt talán nálunk sem lenne haszontalan egy hasonló különbségtétel.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) 1698/2005/EK rendelet – (2) Beleznyai É. (2011): Mit keresnek a civilek a városfejlesztésben? Szerepek, feladatok, érdekképviselés. Városfigyelő Tematikus városi műhelymagazin. <http://varosfigyelo.hu/#1/elesben/cikkek/10-mit-keresnek-a-civilek-a-varosfejlesztésben-szerepek-feladatok-erdekképviselés> [2011.06.21] – (3) EMIR. Egységes Monitoring Információs Rendszer, <https://emir.nfu.hu/kulso/jelek> – (4) Fowler, A. (2000): Civil society, NGOs and social development: changing the rules of the game. Occasional Paper No.1. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development, [http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/f553495f06f98dce80256b5e005c9ddc/\\$FILE/fowler.pdf](http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/0/f553495f06f98dce80256b5e005c9ddc/$FILE/fowler.pdf) [2005.12.12] – (5) Kákai L. (2009): Kik is vagyunk mi? Civil szervezetek Magyarországon. Publikon Kiadó, Pécs – (6) KSH (2008): A Magyar Köztársaság Helységnevének könyve 2008. január 1. <http://www.nepszamlalas.hu/hun/egyeb/hnk2008/hnk2008.pdf> [2010.12.01] – (7) KSH (2010): Nonprofit szervezetek Magyarországon, 2008. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal – (8) KSH (2011): Módszertani dokumentáció. Fogalmak alfabetikus rend szerint. http://portal.ksh.hu/pls/ksh/ksh_web.meta.menu?p_lang=HU&p_menu_id=220&p_param=N&p_session_id=71465437 [2011.02.23] – (9) Kuti É. (1998): Hívjuk talán nonprofitnak...: A jótékonyág, a civil kezdeményezések és az állami keretből kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése. Nonprofit Kutatócsoport, Budapest – (10) Nemzeti Vidékstratégiai Konceptió – 2020 (agrár-, élelmiszer-, környezet- és vidékstratégiai alapvetések). Vitaanyag. 2011. 04. 08. <http://hangyaszozetkezet.eu/dokumentumtar/50-alapvetések.html> [2011.06.15] – (11) Osváth L. (2009): A nonprofit szektor földrajzi képe Magyarországon. Doktori értekezés. Regionális Tudományi Tanszék, Budapest – (12) stADAT (2010): 3.2.5. táblázata. A nonprofit szervezetek száma, megoszlása és átlagos bevétele településtípus szerint (2005–). http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_aves/i_qpg003.html [2011.03.23] – (13) TEIR. Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer, <https://teir.vati.hu/> – (14) ÚMVP (2007): Új Magyarország Vidékfejlesztési Program. FVM, Budapest – (15) Varga E (2008a): A LEADER Programban alkalmazott szervezeti formák alakulása a dél-dunántúli régióban. XIV. Nemzetközi Környezetvédelmi és Vidékfejlesztési Diákkonferencia, Mezőtúr, 2008. július 2–4. – (16) Varga E (2008b): The Role of Non-profit Organizations in Hungarian Rural Development – The Example of the South Transdanubian Region from a LEADER+ Perspective. In: Antonín Vaishar – Jana Zapletalová (eds.): Eurorural '08 INVESTIGATING EUROPEAN COUNTRYSIDE: Abstracts of papers of the 1st Moravian Conference on Rural Research EURORURAL '08, Brno, Czech Republic, August 25–29, 2008, 84–85. pp. – (17) Varga E. (2010): A LEADER Program hazai gyakorlatáról. *Gazdálkodás* 54. évf. 6. sz. 609–619. pp.

²⁷ 1698/2005/EK tanácsi rendelet 61. cikk b) pont.

A mezőgazdasági szervezetek gazdálkodásának vizsgálata a 2002–2009 közötti időszakban

HARANGI-RÁKOS MÓNICA – SZABÓ GÁBOR

Kulcsszavak: mezőgazdasági szervezetek, erőforrások, kibocsátások, jövedelmezőségi mutatók.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A tanulmány a magyarországi mezőgazdasági – kettős könyvvitelt vezető – szervezetek erőforrásainak és teljesítményének vizsgálatára irányul az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) által rendelkezésünkre bocsátott adatbázis alapján, időszakos elemzése segítségével.

Megállapítható, hogy a hazai mezőgazdasági szervezetekben mind a foglalkoztatottságot, az eszközállományt, a kibocsátási teljesítményt tekintve a jogi személyiségű gazdasági társaságok (rt.-k és kft.-k) a meghatározók. Ezen belül a korlátolt felelősségű társaságok dominálnak. A 2007–2009. évek átlagában a mezőgazdasági szervezetek adózás előtti eredményének közel 60%-át a kft.-k, 30%-át az rt.-k realizálták, s a maradék 10%-on osztoztak a szövetkezetek, valamint az egyéb szervezetek. Figyelemreméltó, hogy a vizsgált időszakban, kiemelkedően magas eszközkoncentráció mellett, az rt.-k jövedelmezőségi mutatóinak javulása messze meghaladta a kft.-k azonos mutatóit. 2002–2003-hoz képest a mezőgazdasági szövetkezetek társadalmi-gazdasági súlya igen jelentősen csökkent. Feltételezhető, hogy a szövetkezetek és az egyéb szervezetek egy része kft.-vé alakulva folytatta működését.

Javasoljuk, hogy a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és az AKI a gazdálkodó szervezetek aggregált adatainak elemzésén túlmenően, törekedjen az egyes szervezeti formák adatbázisainak a közzétételére és azok elemzésére.

BEVEZETÉS

A tanulmány célja, hogy a hazai mezőgazdasági termelőszervezetek egyes főbb erőforrásairól, valamint gazdasági és pénzügyi teljesítményéről, továbbá a jövedelmezőség alakulásáról áttekinthető adjon a 2002–2009. években. Munkánk annyiban hézgapótlónak tekinthető, hogy az utóbbi évtizedben az egyes mezőgazdasági vállalkozási formák társadalmi-gazdasági szerepére vonatkozó, pénzügyi adatokon nyugvó, országos kitekintésű elemzésre nem került sor. A Központi Statisztikai Hivatal, a Gazdaságserkeze-

ti Összeírások (GSZÖ), az Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) és az Agrárgazdasági Kutató Intézet tesztüzemi kiadványai (*Bélaádi – Kertész, 2008; Keszthelyi – Pesti, 2010*), illetve más AKI-kiadványok csak a gazdálkodó szervezetek és az egyéni gazdaságok adatait (*Kovács et al., 2007*), vagy csak a gazdálkodó szervezetek adatait (*Lánfalusi, 2007*) közlik és elemzik. *A gazdálkodó szervezeteken belül az egyes mezőgazdasági társas vállalkozási formák adatai nem kerülnek elkülönítésre.*

A kivételek közé tartozik a *Dorgai* által szerkesztett két kiadvány (*Dorgai, 2004; Barta et al., 2010*), valamint *Merkel* (2008)

kéziratban fellelhető tanulmánya, továbbá *Kapronczai (2010)* könyve, melyekben a mezőgazdasági szervezetekkel kapcsolatos információkat is találunk.

A magunk részéről úgy gondoljuk, hogy az egyes mezőgazdasági társas vállalkozási formák sajátos fejlődési pályáit, köztük a szövetkezeti szektor leépülésének folyamatát figyelemmel kísérve célszerű a tanulságokat hasznosítani.

ADATBÁZIS ÉS MÓDSZER

A tanulmány alapvető adatbázisai „A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai (2002–2007)” c. AKI-kiadvány, valamint „A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai (2003–2008)” c. AKI-kiadványok (*Székelyné, 2009, 2010*). A kiadványok a mezőgazdasági és az élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának 2002–2008. évi fontosabb pénzügyi adatait tartalmazzák folyó áron. Adatbázisa az APEH adatbázisa, mely a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások társasági adóbevallása alapján került összeállításra. A 2002. évi adatok még nem tartalmazzák a jelentős számú, de igen szerény gazdasági potenciállal rendelkező egyszerűsített könyvvitelt vezető „Egyéb szervezetek” adatait. Ezt is figyelembe véve, tekintettel a rendkívül kedvezőtlen 2003. évi időjárásra, a kibocsátási és a jövedelemadatok esetében a 2002–2003. évek átlaga szolgált bázisként az idősoros vizsgálatoknál. A 2009. évi adatokat az AKI Pénzügypolitikai Osztálya bocsátotta rendelkezésünkre (*AKI, 2011*).

Javasoljuk, hogy a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és az AKI a gazdálkodó szervezetek aggregált adatainak elemzésén túlmenően, törekedjen az egyes szervezeti formák adatbázisainak a közzétételére és azok elemzésére. Ugyanakkor a feladat bonyolultságára utal *Kapronczai (2011)* véleménye, mely szerint: „...a mélyebb kutatások ... azért sem jelentenek könnyen megoldható feladatot, mert hazánkban a

statisztikai számbavétel szempontjából jogilag és ökonómiai sok esetben elkülönülnek a gazdálkodó szervezetek”.

Mondanivalóinkat, következtetéseinket egyszerű statisztikai eszközökkel, idősoros elemzésekkel támasztottuk alá.

A MEZŐGAZDASÁGI SZERVEZETEK SZÁMA ÉS ERŐFORRÁSAI

A téma jelentőségét jelzi, hogy a Nemzeti Számlák rendszerében közölt adatok szerint a mezőgazdaság, vad- és erdőgazdaság, halgazdálkodás 2009. évi kibocsátásából a vállalati szféra – amely gyakorlatilag az általunk vizsgált mezőgazdasági szervezeteket jelenti – 56%-kal, míg a bruttó hozzáadott értékéből 40%-kal részesedett (*KSH, 2010*).

A mezőgazdasági szervezetek száma gazdaságcsoportonként eltérően alakult. Az 1. táblázatból kitűnik, hogy 2003-hoz képest néhány év alatt a korlátolt felelősségű társaságok (kft.-k) és a részvénytársaságok (rt.-k) száma enyhén növekedett (+6,9, illetve +4,3%), az egyéb szervezeteké (döntő módon közkereseti és betéti társaságok) száma viszont 2009-re már 33%-kal csökkent. A szövetkezetek számának csökkenése meghaladta a 43%-ot. (Megemlítjük, hogy a szövetkezeteken belül a termelő típusú szövetkezetek száma és aránya feltehetően még erőteljesebben esett vissza.) A termelői csoportok és a zöldség-gyümölcs ágazatban működő termelői szerveződések egy része szövetkezeti, más része gazdasági társasági formában működik (*Barta et al., 2009*).

A foglalkoztatottak száma és arányának változása szintén igen eltérő képet mutat. A létszámadatok csökkenése valamennyi szervezeti kategóriát érinti. A szövetkezeteknél azonban az eltartóképeség rendkívüli visszaesése figyelhető meg, ugyanis több mint 60%-kal csökkent a foglalkoztatottak száma. A korlátolt felelősségű társaságoknál és

a részvénytársaságoknál 22, illetve 33%-os csökkenésről beszélhetünk 2003-ról 2009-re. Az egyéb szervezetekben megélhetést találók száma a vizsgált időszakban

körülbelül megfelelődként. Összességében a jogi személyiségű (vagyonegyesítő) társulási formák szerepe a foglalkoztatásban megnövekedett.

I. táblázat

A mezőgazdasági szervezetek foglalkoztatottainak száma és az eszközállományuk értéke

Szervezeti forma	Év	Szervezetek száma	Foglalkoztatottak száma	Eszközállomány értéke (millió Ft)
Kft.	2003	4 934	43 448	648 159
	2009	5 275	38 291	1 080 941
Rt.	2003	279	29 602	340 698
	2009	267	19 779	498 209
Szövetkezet	2003	1 245	21 152	178 115
	2009	710	8 711	148 158
Egyéb szervezet	2003	2 943	6 012	56 465
	2009	1 984	3 207	66 599
Összes szervezeti forma	2003	9 401	100 214	1 223 437
	2009	8 236	69 988	1 794 407

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

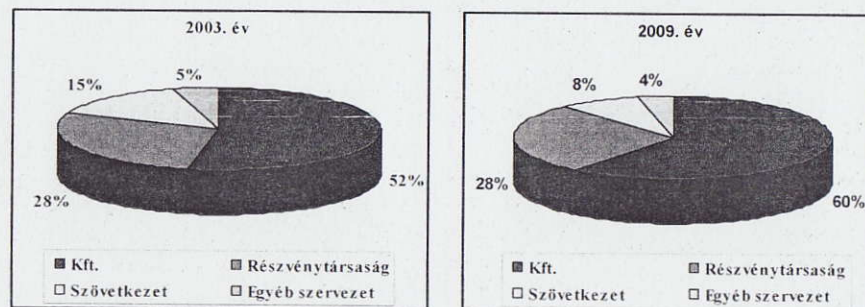
Az eszközállomány alakulása a fentiekhez hasonlóan a szövetkezetek térvesztéséhez és a kft.-k súlyának egyértelmű növekedéséhez vezet.

Az 1-2. ábra az eszközellátottság szervezeti formák közötti aránytolódását szemlélteti. Egyértelműen kitűnik, hogy a kft.-k tér-

nyerése és egyértelmű dominanciája (60%) mellett a szövetkezetek 2009-ben már csupán az eszközöknek mindössze 8%-ával rendelkeztek. A részvénytársaságok esetén nem, az egyéb szervezeteknél pedig csak kis mértékű (1%) részesedési arány-csökkenés volt tapasztalható.

I-2. ábra

Az eszközállomány megoszlása gazdaságcsoportonként 2003-ban és 2009-ben

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

Érdeklődésre tarthat számot, hogy milyen szintű az eszközkoncentráció az egyes

szervezeti csoportokban és ez hogyan alakult a vizsgált időszakban. Az rt.-k kiemel-

kedően nagy, gazdaságonként közel 2 Mrd Ft, a kft.-k és a szövetkezetek ennél jóval kisebb, kb. 200 M Ft, s végül az egyéb szervezetek mindössze 34 M Ft összes eszközzel rendelkeztek 2009-ben. A jogi személyiségű gazdasági társaságok eszközellátottsága 2003-at követően gyorsabban, míg a másik két szervezeti formáé lassabb ütemben növekedett. (Megemlítjük, hogy míg egy ún. egyéb szervezet átlagosan 1-2 főt, egy kft. 7 főt, egy szövetkezet 12 főt, addig egy rt. átlagosan több mint 70 főt foglalkoztat.)

Az *élőmunka technikai felszereltsége* az előbbinél kisebb szóródást mutat. 2009-ben az egy foglalkoztatottra jutó összes eszközérték a kft.-kben volt a legmagasabb (28 M Ft), az rt.-knél némileg kisebb (25 M Ft), míg a szövetkezeteknél és az egyéb szervezeteknél már jóval kisebb (17, illetve 21 M Ft) volt. A 2002–2003 utáni időszakban legnagyobb mértékben az rt.-kben, míg legkevésbé a szövetkezetekben nőtt az egy foglalkoztatottra jutó eszközök értéke.

A BRUTTÓ KIBOCSÁTÁS ÁTTEKINTÉSE

A kibocsátással kapcsolatos értékek elemzésénél több éves (2002–2003, 2004–2006 és 2007–2009) átlagadatokat vetünk össze, hogy az évenkénti időjárás-változá-

sok hatását tompítsuk. A 2. táblázatban a bruttó termelési érték alakulását mutatjuk be.

A vizsgált időszakban a mezőgazdasági szervezetek összes bruttó termelési értéke folyó áron 21,0%-kal növekedett, de az egyes gazdaságcsoportok teljesítménye nem egyformán alakult. (Megjegyzendő, hogy a 2002. évi adatoknál az egyszerűsített könyvvitelt használó gazdaságok adatainak hiánya az egyéb szervezeteknél torzítást okoz, 2001 pedig rendkívül kedvezőtlen időjárású év volt. A 2004–2006 időszak közötti kimagaslóan jó időjárású éveket foglal magában, míg a harmadik periódus két kedvezőtlen [2007 és 2009], valamint egy kedvező időjárású év [2008] adatait tartalmazza.) A 2. táblázatból kitűnik, hogy a bruttó kibocsátás az rt.-k esetében az évtized végére szerény mértékben, a kft.-ekben és az egyéb szervezetekben (itt az EU-csatlakozás utáni időszakhoz képest némileg csökkent!) számottevően nőtt, míg a szövetkezetekben több mint 30%-kal csökkent a bázisidőszakhoz képest. Látható továbbá, hogy a gazdálkodó szervezetek bruttó kibocsátásának meghatározó részét (60%-át) a kft.-k adják, melyek növelték, míg az rt.-k megőrizték 30% körüli részesedésüket. A szövetkezetek korábbi szerény részaránya tovább zsugorodott.

2. táblázat

A bruttó termelési érték alakulása szervezeti formák szerint a vizsgált időszakban

Szervezeti forma	2002–2003		2004–2006		2007–2009	
	Bruttó TÉ (M Ft)	Bázisidőszak, %	Bruttó TÉ (M Ft)	Tárgyidőszak I., %	Bruttó TÉ (M Ft)	Tárgyidőszak II., %
Kft.	407 968	100	474 558	116	571 482	140
Rt.	230 248	100	236 160	103	262 436	114
Szövetkezet	121 013	100	100 299	83	79 276	66
Egyéb szervezet	24 358	100	38 108	156	36 106	148
Összesen	783 587	100	849 125	108	949 301	121

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

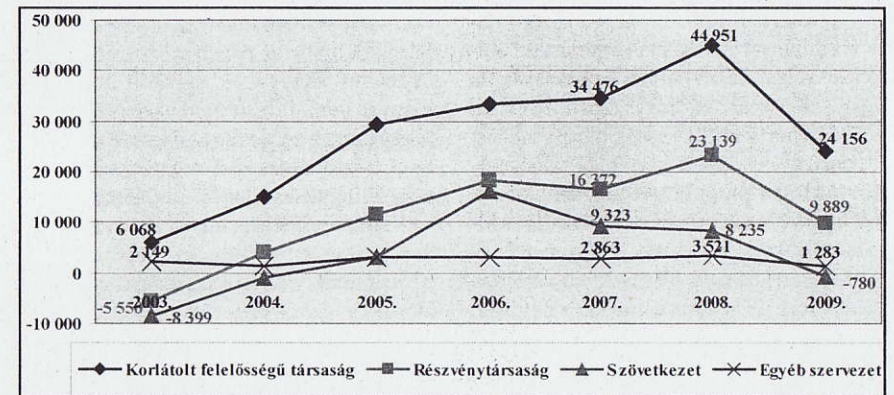
A hozzáadott értékek alapján végzett számítások lényegében véve egybevágóan a bruttó termelésiérték-adatok alapján levonható következtetésekkel.

A GAZDÁLKODÁS EREDMÉNYÉNEK VIZSGÁLATA

Az eredmények alakulását döntően az időjárási viszonyok függvényében erősen

hullámzó üzleti tevékenység eredménye határozza meg, de jelentős módosító tényezőként szerepel a pénzügyi műveletek tartós és tendenciájában növekvő negatív egyenlege is. A rendkívüli eredmény tétele az utóbbihoz képest – kivéve a szövetkezetek 2006. és 2007. évi adatait – jóval kisebb módosítást jelent.

3. ábra
Az adózás előtti eredmény alakulása az egyes szervezeti formákban 2003-tól 2009-ig
(M.e.: millió Ft)

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

A 3. ábra szemléletesen mutatja, hogy a jogi személyiségű gazdasági társaságok (kft.-k és rt.-k) eredményének növekedése messze meghaladja a másik két szervezeti formáét. A rendkívül kedvezőtlen időjárású 2003. évet követően három kedvező időjárású év következett, és 2005-től növekvő mértékű uniós támogatás áramlott a magyar mezőgazdaságba. Az igen kedvezőtlen időjárású 2007. évben a hozamkiadások kompenzálták az „élelmiszerválság” miatt igen jelentősen, és az inputáraknál magasabb ütemben emelkedő termékek. Az Agrárgazdasági Tanácsnak az agrárgazdaság 2007. évi helyzetéről szóló jelentésében a következőket olvashatjuk: „A Tanács felhívja a figyelmet a mezőgazdasági termékek termelői árának 2007-ben

bekövetkezett jelentős, 22,2%-os emelkedésére. A felértékelődés legnagyobb részét a gabonafélék 69,6%-os, és a gyümölcsök 42,7%-os áremelkedése miatt következett be, aminek háttérben eseti hatások (aszály Kelet-Európában, Ausztráliában és Új-Zélandon) és tartós tényezők (a GDP jelentős növekedése néhány nagy népességű országban, a világ bioetanol-termelésének felfutása) miatti növekvő felhasználás áll. Az árnyékolás az egész mezőgazdaságra jellemző volt, a vágómarha és a vágósertés kivételével minden fontos termékcsoportban magasabb árak alakultak ki. A mezőgazdasági ráfordítások árszínvonala is nőtt, 2007-ben 14,2%-kal volt magasabb, mint az előző évben.” (Agrárgazdasági Tanács, 2008:4).

A kiemelkedően kedvező időjárású 2008. évben, az agráröllő jelentős nyílása ellenére (a vetőmagvak ára 12,4%-kal, a takarmányok ára 21,1%-kal, a műtrágyák árszínvonala 60,9%-kal nőtt), a rendkívül jó terméseredmények mellett a növekvő EU-támogatások is hozzájárultak a kimagasló eredménynövekedéshez. Ugrásszerűen megnőtt a beruházások volumene, melynek mozgatórugója a vidékfejlesztési pályázatok által biztosított források voltak (Agrárgazdasági Tanács, 2009).

A kedvezőtlen időjárású 2009. évben drámai mértékű, összességében közel 60%-os eredménycsökkenés következett be. Különösen elgondolkodtató ez a visszaesés, ha figyelembe vesszük, hogy ebben az évben a közvetlen (SAPS) támogatások mellett a 2008. évi elmaradt közvetlen támogatások (SAPS, top-up) kifizetései, sőt a 2009. évi, egyébként a 2010. év elején esedékes kifizetések is megtörténtek. A kiugróan kedvező időjárású 2008. év után a növényi termékek termelésének volumene jelentősen, míg az élő állatok és az állati termékek kibocsátása kis mértékben csökkent. Az ágazat helyzetét nehezítette, hogy az agráröllő drasztikus nyílása mellett a termelői árindex közel 10%-kal csökkent a gazdasági vi-

lágválság hatására kibontakozó folyamatok eredményeképpen. Az egyetlen pozitív jelenség a beruházások dinamikájának töretlensége volt. Az Agrárgazdasági Tanács megállapította, hogy: „...Az ágazat kedvező beruházási folyamatainak ellenére ... a változatlan áron számított mezőgazdasági beruházások értéke 2009-ben még mindig csupán 86%-a volt a 2003. évinek (2004-től 72-86% között ingadozott) (Agrárgazdasági Tanács, 2010:5).

Az adózás előtti eredmény szervezeti formák szerinti adatait a 3. táblázat tartalmazza. Az eredmények értelmezéséhez közöljük, hogy az egyéb szervezeteknél az egyszeres könyvvitelt készítő 2002. évi hiányzó adatai torzítják a bázisidőszak értékeit. A szövetkezetek esetében az állami tulajdonban lévő szövetkezeti üzletrészek ingyenes átadása az érintett szövetkezeti gazdaságoknak, a rendkívüli bevételek 2006–2007. évi átmeneti megugrása révén, az EU-csatlakozás utáni két időszak adózás előtti eredményeinek átmeneti jelentős megnövekedését eredményezte (Lámfalusi, 2007; Rákos, 2009). Ezért a szövetkezeteknél zárójelben közöljük a szokásos vállalkozói eredménnyel számított mutatószámokat is.

3. táblázat

Az adózás előtti eredmények alakulása szervezeti formánként

(M.e.: millió Ft)

Szervezeti forma	2002–2003	2004–2006	2007–2009
Kft.	17 891	25 883	34 527
Rt.	3 558	11 264	16 467
Szövetkezet	-3 262 (-5 259) ¹	6 102 (1 458) ¹	5 593 (3 732) ¹
Egyéb szervezet	1 933	2 538	2 556
Összes szervezeti forma	20 120	45 787	59 142

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

¹ Szokásos vállalkozói eredmény értéke

A 3. táblázatból kitűnik, hogy 2007–2009-ben a mezőgazdasági termelészervezetek adózás előtti eredményének közel 60%-át a kft.-k, közel 30%-át az rt.-k állították elő, a maradékon osztoztak a szövetkezetek és az egyéb szervezetek. Igen figyelemreméltó ugyanakkor, hogy az rt.-k jövedelemtermelő képessége 2002–2003-at követően rohamosan megnövekedett. Feltehetően, hogy e jelenség mögött ezen gazdaságcsoport tulajdonosainak és vezetőinek az erőteljes érdekérvényesítő képessége áll, amely elsősorban a támogatások „leszívásában” nyilvánult meg.

A JÖVEDELMEZŐSÉGI MUTATÓK VIZSGÁLATA

A jövedelmezőségi mutatókat az adózás előtti nyereségnek (veszteségnek) a termelési értékhez, az összes eszközállomány értékéhez, valamint a foglalkoztatottak létszámához viszonyítva vizsgáltuk. Az egyes mutatószámok alakulását a 4. táblázat tartalmazza.

Első pillantásra kitűnik, hogy az első három gazdaságcsoportban a mutatószámok időszakra időszakra rendre javuló értékeket mutatnak, csupán az egyéb szervezeteknél, az első két mutatószám esetében tapasztalunk ettől eltérést. Ahogyan korábban jeleztük, a több éves átlagokkal való számítások az időjárás hatását tompítják, de teljesen nem küszöbölhetik ki.

Az eredmények értelmezéséhez megjegyezzük, hogy az egyéb szervezeteknél az egyszeres könyvvitelt készítő 2002. évi hiányzó adatai torzítják a bázisidőszak értékeit, míg a szövetkezetek esetében az állami tulajdonban volt szövetkezeti üzletrészek ingyenes átvétele a rendkívüli bevételek 2006–2007. évi átmeneti megugrása révén eredményezte az EU-csatlakozás utáni két időszak adózás előtti eredményeinek átmeneti jelentős megnövekedését. Ezért a szövetkezeteknél zárójelben közöljük a szokásos vállalkozói eredménnyel számított mutatószámokat is.

4. táblázat

A jövedelmezőségi mutatók alakulása

Szervezeti forma	TÉ arányos jövedelmezőség (%)			Eszközhatékonysági mutató (%)			Munkajövedelmezőség (ezer Ft/fő)		
	'02-'03	'04-'06	'07-'09	'02-'03	'04-'06	'07-'09	'02-'03	'04-'06	'07-'09
Kft.	4,39	5,45	6,04	2,97	3,21	3,47	415,53	632,04	910,27
Rt.	1,55	4,77	6,27	1,07	2,81	3,46	109,19	447,35	769,28
Szövetkezet	-2,70 (-4,35) ²	6,08 (1,45) ²	7,05 (4,71) ²	-1,75 (-2,83) ²	3,33 (0,79) ²	3,80 (2,53) ²	-160,82 (-228,62) ²	451,58 (94,24) ²	555,54 (390,04) ²
Egyéb szervezet	7,68	6,66	7,08	4,31	3,92	3,83	412,13	385,99	488,47

Forrás: saját szerkesztés Székelyné (2009), Székelyné (2010) és AKI (2011) alapján

² Szokásos vállalkozói eredmény értéke

A két meghatározó szervezeti forma közül az rt.-k jövedelmezőségi mutatóinak a javulása mindhárom mutató esetében messze meghaladta a kft.-k azonos muta-

tóinak a dinamikáját. Ennek eredményeképpen a kft.-kel szembeni korábbi jelentős hatékonysági lemaradásukat az első két mutató esetében ledolgozták, az élő-

munka-termelékenységnél pedig erősen megközelítették azt. Sokatmondó, hogy az *rt.-k adózás előtti eredménye a vizsgált időszakban több mint négy és félszeresére nőtt, míg a kft.-k mintegy megkét-szereztek teljesítményüket.* 2003 és 2009 között a foglalkoztatottak átlagos létszámát az előbbi szervezeti formához tartozó gazdaságok 33%-kal csökkentették, míg az utóbbihoz tartozók csupán 12%-kal. A munkajövedelmezőségi (élőmunka-termelékenységi) mutatók e két „tőkeegyesítő” formációnál egyértelműen jóval magasabbak, mint a másik két szervezeti formánál. Sajnálatos, hogy a rendelkezésünkre álló adatbázis a szervezeti formák szerinti termelési struktúra változásainak vizsgálatára nem adott lehetőséget.

A két kisebb teljesítményű szervezeti forma jövedelmezőségi mutatói a fent leírtak miatt nehezen értelmezhetők. Az mindenesetre megállapítható, hogy a *szövetkezetek*, a gazdasági teljesítményüket a vizsgált időszakban az adózás előtti eredménynél jobban tükröző szokásos vállalkozói eredményt figyelembe véve,

a bázisidőszak-beli veszteséggel szemben, a 2004–2006 és a 2007–2009 közötti időszakok átlagában pozitív előjelű eredményt produkáltak. Ugyanakkor sérülékenységüket mutatja, hogy a 2009. évi kedvezőtlen időjárás és közgazdasági körülményeket a többi szervezeti formánál jóval nehezebben viselték el, és összességében veszteséges évet zártak. A szövetkezetek egyértelműen legkedvezőtlenebb jövedelmezőségi mutatói azt a hipotézist erősítik, hogy valószínűleg erősen heterogén összetételű gazdaságcsopotról van szó, melynek vizsgálata igazi kutatói kihívást jelent.

Az *egyéb szervezetek* jövedelmezőségi mutatói jelentősen meghaladják a szövetkezeti mutatókat. Mindkét szervezeti forma viszonylag szerényebb munkajövedelmezőségi mutatókkal rendelkezik.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel tartozunk a cikk megírásához nyújtott konzultációs segítségért *dr. Szabóné dr. Gutyán Margitnak* és *Székelyné Raál Évának*.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) Agrárgazdasági Tanács (2008): Állásfoglalás az agrárgazdaság 2007. évi helyzetéről készült jelentéshez. Budapest, 2008. szeptember 9. <http://vm.gov.hu> – (2) Agrárgazdasági Tanács (2009): Állásfoglalás az agrárgazdaság 2008. évi helyzetéről készült jelentéshez. Budapest, 2009. augusztus 24. <http://www.vm.gov.hu> – (3) Agrárgazdasági Tanács (2010): Állásfoglalás az agrárgazdaság 2009. évi helyzetéről készült jelentéshez. Budapest, 2010. október 27. <http://www.vm.gov.hu> – (4) AKI (2009): A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai. – (5) AKI (2011): A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai – 2009. AKI Pénzügypolitikai Osztály (Kézirat) – (6) Barta I. – Dorgai L. (szerk.) – Dudás Gy. – Varga E. (2010): Termelői csoportok és a zöldség-gyümölcs ágazatban működő termelői szerveződések Magyarországon. Agrárgazdasági Információk, 6. sz. AKI, Budapest – (7) Béládi K. – Kertész R. (2008): A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete a teszüzemek adatai alapján 2007-ben. Agrárgazdasági Információk, 6. sz. AKI, Budapest – (8) Béládi K. – Kertész R. – Dudás Gy. (2009): A mezőgazdasági termelők motivációi az állati termékek előállításában. Gazdálkodás, 53. évf. 4. sz. 346–356. pp. – (9) Dorgai L. (szerk., 2004): A magyarországi birtokstruktúra, a birtokrendezési stratégia megalapozása. Agrárgazdasági Tanulmányok, 6. sz. AKI, Budapest – (10) Kapronczai I. (2010): A magyar agrárgazdaság az EU-csatlakozástól napjainkig. Szaktudás Kiadó, Budapest – (11) Kapronczai I. (2011): Opponensi vélemény Harangi-Rákos Mónika – Szabó Gábor: A mezőgazdasági szervezetek gazdálkodásának vizsgálata a 2002–2009. időszakban c. tanulmányáról. Budapest, 2011. június 15. – (12) Keszthelyi Sz. – Pesti Cs. (2010): A teszüzemi információs

rendszer 2009. évi eredményei. Agrárgazdasági Információk, 8. sz., AKI, Budapest – (13) Kovács G. – Kovács H. – Lámfalusi I. (2007): A mezőgazdasági vállalkozások pénzgazdálkodásának változó feltételei. Agrárgazdasági Információk, 4. sz. AKI, Budapest – (14) KSH (2010): Magyar statisztikai évkönyv, 2009 – (15) Lámfalusi I. (2007): Az élelmiszertermelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete – 2006. Agrárgazdasági Információk, 8. sz. AKI, Budapest – (16) Merkel K. (2008): Az élelmiszertermelés és az élelmiszerkereskedelem gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete – 2007. AKI, Budapest, <http://aki.gov.hu> – (17) Rákos M. (2009): A Béke Agrár-szövetkezet múltja és jelene a társadalmi-gazdasági változások tükrében. (Diplomadolgozat) Debreceni Egyetem AVK, Debrecen – (18) Székelyné Raál É. (2009): A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai (2002–2007) (sokszorosított anyag). AKI, Budapest – (19) Székelyné Raál É. (2010): A kettős könyvvitelt vezető mezőgazdasági és élelmiszeripari szervezetek gazdálkodásának főbb adatai (2003–2008). AKI, Budapest, <http://aki.gov.hu>

A régiók neveinek helyes írásmódjáról

Sok problémát okoz új vagy pontosan nem szabályozott kifejezések írása az agrárökonómiában is.

Manapság ilyen gyakran előforduló kifejezés a magyarországi régiók megnevezése. Ezzel kapcsolatban a következőkkel kívánjuk segíteni olvasóinkat, szerzőinket.

Az államrésznevekben, az utcanevekben és az intézményszerű helynevek egy részében a kétségtelen földrajzi utótag jelöli ki a névterjedelmet. Ezeket a földrajzi közneveket kis kezdőbetűvel kell írni. Például: Baranya megye, Pécsi kistérség, Rákóczi út, Arany János utca (Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila: Helyesírás. Budapest: Osiris Kiadó, 2004, 188. oldal alapján). E szabály szerint: Dél-alföldi régió lenne a helyes írásmód. A szabályzat szótár része azonban a Dél-Alföld régió (azaz az -i képző nélküli) változatot javasolja.

A régiók helyesírásában sokáig két változat élt egymás mellett: a „Közép-Magyarország régió”, illetve (-i képzővel, kis m-mel) a „Közép-magyarországi régió” típusú. A Földrajzinév-bizottság 2010. júniusi határozata azonban az előbbi mellett foglalt állást, tehát a javasolt írásmód: „Dél-Alföld régió” (és a többi régiónál is végig ennek mintájára, -i nélkül, két nagybetűvel, kivéve ezt az egyet: „Budapesti agglomeráció”).

Forrás: Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda, <http://www.e-nyelv.hu/>

A továbbiakban a folyóiratban ezt az írásmódot fogjuk következetesen alkalmazni.

The role of rural non-governmental organisations in Hungary, however, is still unclear, even though it would be pertinent information for planning. Empirical surveys concluded in the southern part of the Transdanubian region indicated that “stable, active and open” NGOs had the best chances of being included in the programming process. Their role, however, goes farther than the creation of development programmes and the finding of solutions to the crisis of the countryside, as they may be extremely helpful in mobilising rural populations. There exist LEADER action groups as well, which meet the above expectations based on their current role. It is unclear, however, to what extent these action groups, which include representatives of the municipal and business spheres as well, can be considered genuine non-governmental organisations.

FARMING OF AGRICULTURAL ORGANISATIONS: ANALYSIS IN THE PERIOD 2002–2009

By: Harangi-Rákos, Mónika – Szabó, Gábor

Keywords: agricultural organisations, resources, outputs, profitability indicators.

The present study focuses on the analysis of the resources and performance of Hungarian agricultural organisations on the basis of the database provided by the Research Institute of Agricultural Economics (RIAE), by means of time series analysis.

As regards employment, assets employed and volume of output in Hungarian agricultural organisations, our findings indicate that corporations with legal entity (joint stock companies and limited liability companies) are determinant. Within this category, limited liability companies dominate. In the average of the years 2007–2009, approximately 60% of income before taxes received by agricultural organisations was realised by limited liability companies, 30% by joint stock companies and the remaining 10% was shared by cooperatives and other organisations. It is remarkable that in the investigated period, with outstandingly high asset concentration, the improvement of profitability indicators for joint stock companies far exceeded the same indicators for limited liability companies. Following the period of Hungary’s accession to the European Union, the socio-economic weight of agricultural organisations significantly decreased and the roles of other organisations became even more marginal than before. Presumably, some cooperatives and other organisations continued their operation as limited liability companies.

Our suggestion is that in addition to the analysis of aggregated data of farming organisations, the Central Statistical Office (KSH) and RIAE should endeavour to publish and analyse the database of individual organisational forms.

ECONOMIC FACTORS AFFECTING ON INTRODUCTION AND DISSEMINATION OF IPM AND INTEGRATED FRUIT PRODUCTION IN HUNGARY

By: Lehota, József – Szabó, Zoltán – Lehota, Zsuzsanna

Keywords: integrated apple production technology, risks of pesticide residues, mitigation of risks, social and civil groups.

Agricultural production technologies are undergoing significant changes due to consumer and technological risks associated with the intensive and industrial technologies. These changes include the spreading of the so-called low input technologies. In this process the role of sustainable technologies – such as integrated fruit (apple) production -

have increased as well. From 2014 onward it will be mandatory to use the new technologies in the EU member states. Out of the groups affecting the introduction of new technologies, fruit producers and their POs and sales organisations play an important role. Our research looked at the spreading of integrated pest management and integrated apple production technologies. Based on our findings we concluded that the spreading of new technologies was fundamentally driven by governmental control (state subsidies) while the role of professional organisations, retail and wholesale companies and other organisations was marginal.

COSTS OF AND INCOMES FROM MILK PRODUCTION IN DAIRY FARMS RUN BY PARTNERSHIPS IN THE WESTERN TRANSDANUBIAN REGION

By: Pogány, Éva – Sebesy, Zsanett – Teschner, Gergely – Troján, Szabolcs

Keywords: change in milk production, costs and prices, productivity, profitability, industry performance.

Our study of the six dairy farms – with different number of cows and at various standards of production – run by partnerships found that even when milk yields were high (above 8,000 litres), milk production was only made profitable by the additional (quota-based) subsidies. When discounting the various subsidies granted for milk production, an increasing percentage of Hungarian dairy farmers make a loss. Two of the six farms studied liquidated their entire livestock in 2010.

Feed costs remain the largest component of dairy production at 52% - and even higher in herds with a high milk yield (above 8,000 litres). At the same time, higher yields reduced the share of wage costs, amortisation and general costs. Over a seven-year period (2004 to 2010) the costs of dairy production increased by nearly 20% nationally at farms run by partnerships, with feed costs going up by 14% and wage costs by 66%. The selling price of milk, however, remained stagnant in the same period (except in 2007–2008); in 2009 it was 5% lower than in 2004 and 25% lower than in 2008. The selling price of milk rose by 13% from 2009 to 2010 and by nearly 50% to the first quarter of 2011, accompanied by a 70% increase in subsidies.

A SURVEY OF HERB CONSUMPTION HABITS

By: Panyor, Ágota

Keywords: herbal products, consumption of herbs, prevent diseases, marketing activities.

Nowadays we experience a renaissance of herbs and the demand for herbal products is continuously increasing. In our research we conducted direct consumer interviews to shed light on the domestic herb consumption habits and the factors affecting consumer purchases. The key findings of the research confirm the growing consumer demand, but also indicate a very incomplete knowledge of the effects of herbs.

Communication directed at the consumers should emphasize that the consumption of herbs can prevent – and often be a treatment for – various diseases. The following marketing communication tools are recommended: public service television commercials,